

Niko Ikić, *Petrovska služba. Stijena jedinstva i kamen spoticanja. Povijesno teološki, biblijsko dogmatski i ekumenski pogledi*, Katolički bogoslovni fakultet, Sarajevo - Glas Koncila, Zagreb, 2015., 274 str.

Autor ovog djela o petrovske službi prof. dr. Niko Ikić, profesor ekumenskog i dogmatskog bogoslovlja na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Sarajevu, svoj opširan rad predstavlja "skromnim doprinosom razmjeni i kristaliziranju teološkog mišljenja o petrovske službi, posebno pod visom primata i nezabludivosti na hrvatskom govornom području. Svakako valja istaknuti da autor konzultira vrlo opsežnu i svu relevantnu literaturu o ovom pitanju, te se je potrudio prezentirati uglavnom sve značajne radove na hrvatskom jeziku koji tretiraju ovu temu.

Tema je višeslojna, teološki, ekleziološki i ekumenski izazovna i interdisciplinarna, kako stoji i u samom podnaslovu djela. Izazovi su višestruki, počevši od povijesnih, eklezijalnih i ekumenskih problema pa sve do današnjega načelnog osporavanja autoriteta, struktura i institucija. U svemu tome izrazito je vidljivo osporavanje i same petrovske službe. Stoga je važno shvatiti kako se ta služba teološki tumačila i kako se danas tumači, te kako se u Crkvi prakticira. Stoga autor upravlja pogled, među ostalim, na nauk i djelovanje posljednjih papa, osobito Benedikta XVI. i pape Franje.

U uvodnom dijelu autor se potrudio predočiti nam objašnjenje pojmova: papa, autoritet, primat, služba, nezabludivost. U tom dijelu ističe primjer pojma "službe" u Crkvi, koji je u trajnom razvoju, a isto vrijedi i za petrovsku službu. Kao primjer donosi riječi pape Franje izgovorene o 50. obljetnici susreta pape Pavla VI. i ekumenskog patrijarha Atenagore I. u Jeruzalemu 26. svibnja. 2014., koji veli da "se kroz bratski dijalog među kršćanima iznađe novi oblik djelovanja i poslanja posebne službe Rimskog biskupa" (str. 19).

*

U I. dijelu, naslovljenom "Povijesno-teološki pogled", autor obrađuje temu petrovske službe u pet poglavlja. (I.1) *Autoritet u prvom tisućljeću* analizira ulogu i značaj Rimske Crkve u pitanjima pravovjerja te dogmatskih kontroverzija u vrijeme prvih ekumenskih sabora. Tu su i pitanja određivanja vremena slavljenja Uskrsa i kontroverzije oko ponovnog krštavanja otpalih, kao i razumijevanje apostolskog utemeljenja primata u kontekstu univerzalne ekleziologije. Autor se posebno zaustavio na temi tzv. recepcijskog prava i

činjenice autoritativne potvrde odluka općih sabora, kao i spornog pitanja pravovjernosti pape Honorija u monoteletističkoj kontroverziji. Nije izostavljeno ni osvjetljenje teorije "pentarihije", prema kojoj bi rimski biskup bio na prvome mjestu - što se može različito tumačiti: u časnom ili u pravnom značenju. Tu dakako dolazi i pitanje tzv. Konstantinove darovnice. Iako se većinom u ovom dijelu analizira rasprava o primatu između Rima i Bizanta, nisu zanemarena ni pitanja koja su se pojavila na Zapadu, kao što je odnos "trona i oltara", te prednost duhovne nad svjetovnom vlašću. Razvoj shvaćanja primata u prvom tisućljeću autor ovako zaključuje: "Autoritet od prednosti prerasta u prvenstvo, a prvenstvo prerasta u primat, primat u jurisdikciju" (str. 53).

U sljedećem poglavlju (I.2) *Autoritet u drugom tisućljeću* pogled je upravljen pitanjima i problemima koji se susreću prevalentno na Zapadu, a pojačani su zbog "apsolutističko-centralističkog shvaćanja" osnaženog formulacijom *vicarius Christi*, a ne tek *successor Petri*, te na humanističkom mišljenju kako "sve druge vlasti u Crkvi participiraju na Petrovoj vlasti" (usp. str. 58-59). S tim je u svezi i privilegij kanonizacije svetaca i imenovanje biskupa. Tužno razdoblje avignonskog sužanjstva (1309.-1377.) te vrijeme izbora protupapa upućuju na veliku konfuziju iz koje se dijelom pokušalo izvući i oslanjanjem na koncilijarne ideje koje su se na kraju okrenule u koncilijarizam. Zanimljivo je da Tridentiski sabor nije raspravljao o primatu, ali je utvrdio dogmatske izričaje o hijerarhijskom uređenu Crkve na način da to potvrđuje primat, što je u praksi provedeno na primjer obvezom pohoda biskupa "ad limina". Autor obrađuje i ideje galikanizma (u Francuskoj) i febronijanizma (episkopalizma, u Njemačkoj) te razvoj odnosa Rimokatoličke i pravoslavnih crkava u 18. i 19. stoljeću.

Slijedi (I.3) *Prvi vatikanski sabor iz kuta primata i nezabludivosti - jučer i danas*. Tema je iscrpno obrađena, a pod posebnim povećalom je konstitucija *Pastor aeternus*, u svojem nastanku i oblikovanju, te o značenju definicije o papinoj nezabludivosti, kao i o odnosu primata, pastirske službe, jurisdikcije i nezabludivosti u naučavanju *ex cathedra*. Autor ne zapostavlja teološke polemike oko razumijevanja odnosa nezabludivosti Crkve i nezabludivosti pape, kao ni svjetovne kritike težnje za papinskim apsolutističkim centralizmom, prilažući razložno teološko objašnjenje nezabludivosti od prof. dr. Stjepana Bakšića (str. 92-93), dakako, svjestan problema koje je ova dogmatska definicija sa sobom donijela.

U poglavlju (I.4) *Autoritet u svjetlu drugog vatikanskog sabora* tematiziran je odnos episkopata i prezbiterata, počevši od enciklike

Pija XII. *Mystici Corporis* (1943), u kojoj još stoji kako u Crkvi "osobu Isusa Krista predstavlja vrhovni svećenik". Ivan XXIII. izbjegava pojam *potestas* i radije se koristi pojmom služba (*officium, munus*). Rasprava o autoritetu na Drugom vatikanskom saboru puno je šira nego prije jer se odnosi i na objavu, te na trostruku službu u Crkvi, te se okreće prema "autoritetu služenja" u čijem svjetlu vidi odnos pape i biskupa, odnosno Petra i apostolskog kolegija. Autor upućuje na Karla Rahnera, koji pokušava razjasniti *ius divinum* primata i *ius divinum* episkopata u smislu zajedništva, a ne odijeljenosti (str. 100-102) te na tumačenje Josepha Ratzingera koji u pojmu "rimokatolički" prepoznaje dijalektiku odnosa primata i episkopata u Crkvi (usp. str. 103). U prikazu *Lumen gentium* posebno tumači značenje koje ima *Nota praevia* o odnosu glave i članova apostolskog zbora. Drugi vatikanski jasno razlikuje vlast reda i jurisdikciju, te njegov nauk o vlasti treba promatrati kroz teologiju svećeništva, koja je pak usredotočena na biskupsku službu.

U završnom poglavlju ovog dijela, (I.5) *Primat i nezabludivost u poslijesaborskim dokumentima*, analizirana je izvanredna biskupska sinoda iz 1969. koja govori o "suodgovornosti biskupa" za čitavu Crkvu. Pitanje nezabludivosti bit će poslije doticano u nekim dokumentima (usp. *Mysterium Ecclesiae*, 1973.) dok se *Katekizam Katoličke Crkve* (1994.) uglavnom oslanja na Drugi vatikanski sabor. U poslijesaborskom vremenu polemiku oko primata i nezabludivosti ponovo je potaknuo *Novi (holandski) katekizam*, koji rimskog biskupa predstavlja kao "ovlaštenog predstavnika biskupskog zbora" (str. 117).

*

U II. dijelu autor izlaže *Biblijsko-dogmatski pogled* u dva poglavlja. U prvom (II. 1) pruža nam *Biblijsko utemeljenje* primata na temelju analize tzv. "izravnih mjesta", prvenstveno njemačkih bibličara, posebno Fritza Tillmanna, Paula Hoffmanna i Franza Mussnera, o Petru u Matejevu evanđelju te o naravi ovlasti koju prima od Krista u povezanosti s ispoviješću vjere. Slijede tumačenja Rudolfa Pescha o Petrovu poslanju prema Iv 21, 15-17 te Lea Scheffczyka o značenju "neizravnih mjesta" koja se odnose na Petra i njegovu službu. Uz to navodi i neke komentare biblijskog ne/utemeljenja primata, poput razlikovanja povijesnog i tipološkog Petra (Josef Blank), eklezijalne i povijesne službe i petrovske službe kao "strukture u trajanju" (L. Scheffczyk).

(II.2) *Današnje dogmatske interpretacije petrovske službe* autor izlaže iz dva kuta: *communio* ekleziologije i iz sakramentalnog kuta.

U prvoj perspektivi bitan je odnos između Kristove Crkve i Katoličke Crkve (Crkva Kristova "*subsistit in Ecclesia cattolica*"), po čemu se elementi crkvenosti nalaze i izvan Katoličke Crkve, što opet treba ispravno razumjeti na vlastitim razinama. Tu se javljaju prijedlozi o "pastoralnom primatu" te o "prvenstvu na duhovnom, a ne na administrativnom polju" (Walter Kasper). *Communio* ekleziologija (L. Scheffczyk, J. Ratzinger, W. Kasper, A. Ganoczy) naglašava ono "cum" koje uvijek ima prednost pred onim "sub" (usp. str. 143-149). U tom smjeru se kreće i "euharistijska ekleziologija". Što se tiče sakramentalne perspektive, apostolstvo i nasljeđe uključeno je u govor o Crkvi kao "sveopćem sakramentu spasenja" (LG 48.1) te ima kristološko-sakramentalni vid. Crkva je konstitutivna svakom sakramentalnom djelovanju, u kojemu su Krist i sakramentalni čin Crkve nerazdruživi (usp. str. 150-153).

*

Treći dio (III.) *Ekumenski pogledi*, započinje paradoksom: Petrova služba, koja bi trebala biti temelj jedinstva, čini se najvećom preprekom jedinstvu (usp. str. 155). Autor prezentira najprije (III.1) *Katolički pogled*, koji je već velikim dijelom izložen u prethodnim poglavljima. Slijedi (III. 2) *Pravoslavni pogled* u kojem se osvrće na razloge "velikog raskola" (1054.) da bi potom predstavio neka razmišljanja eminentnih pravoslavnih teologa 20. stoljeća. To su: Nikolaj Afanasjev (koncept "euharistijske ekleziologije" kao puta do jedinstva); John Meyendorff (prijedlog da bi ekumenski sabori Katoličke Crkve vrijedili samo za Zapadnu Crkvu, pa bi bilo moguće "jedinstvo u različitosti"); Aleksandar Šmeman (načelo sinodalnosti uz temeljenje primata na Iv 21, a ne na Mt 16,18); Damaskinos Papandreu i Paul Evdokimov. "Traženje zajedničkog katoličko-pravoslavnog stava" (usp. str. 172-175) prema autorovu mišljenju treba i jedino može ići putem uvažavanja vlastitih tradicija (usp. Carigradska sinoda 879./880.) te načela koje su predstavili međunarodna mješovita teološka komisija (Ussi Vaalamo, 1988.) i "Ravenski dokument" (2007.), o odnosu crkvenog zajedništva, koncilijarnosti (sabornosti) i autoriteta. Otvorena su pitanja različitih razina zajedništva (sve do "communicatio in sacris"), te pitanje naravi i značenja tvrdnje da "Rimska Crkva predsjeda u ljubavi" (Ignacije Antiohijski), odnosno da je rimski biskup "protos" među patrijarsima. Budući da je prvi "ništa bez ostalih", primat i sinodalnost su neodvojivi, te je nužno ići upravo u tom smjeru.

Protestantsko gledanje na primat podijeljeno je na *anglikansko*, u svjetlu dokumenata ARCIC I. (1976.) i ARCIC II. (1981.) koji

obrađuju temu autoriteta u Crkvi, i na *evangeličko-lutersko-reformirano*, gdje su istaknuti radikalni stavovi Martina Luthera o papinstvu i poneko teološko ublažavanje (Oscar Cullmann). Ovdje je opet neizostavan vid biblijskog utemeljenja primata i jurisdikcije. Ipak, ekumenska nastojanja otvorila su i nove perspektive (Dokument iz Malte, 1972.) te načela koja je iznio Wolfarth Pannenberg (usp. *Petrova služba i Rimski biskup*, Svesci-Communio 98/1999., 43-49). Što se tiče EVC-a naveden je dokument iz Lime (BEM, 1982.) te neki tekstovi reformiranih teologa (Jean-Jacques Allmen).

*

U opširnim *Zaključnim razmišljanjima i očekivanjima* (str. 205-224) autor pledira za korak naprijed koji bi bio "povratak k izvorima u biblijskom smislu", kako je to predložio Joseph Ratzinger već 1976. godine, imajući pred očima Crkvu kao Tijelo i po načelu "pomirenoga primata s patrijarsima na temelju identiteta kojemu je potrebno univerzalno središte", uz poštivanje subsidijarnosti. Ratzinger govori o "mi" strukturi koja u Crkvi ne dokida onaj "ja", po uzoru na Trojstvo te na Isusa u kojemu je "čisto jedinstvo Boga i čovjeka". Na kraju, ne smije se smetnuti s uma da je Crkva otajstvo u koje je uključen i Petrov primat, sa zadaćom da "jača u vjeri na putu jedinstva".

Autor na kraju prilaže vrlo koristan *Sažetak* na hrvatskom (str. 225-227), na njemačkom i engleskom jeziku, s najvažnijim zaključcima ovog rada te očekivanjima za budućnost. Rad je obogaćen "Proširenom tematskom literaturom" (str. 237-252), vrlo korisnom budućim istraživačima ove teme, te Kazalom osobnih imena (str. 253-267), kao i dvjema recenzijama.

*

Na kraju iskreno hvala autoru na djelu koje će obogatiti hrvatsku teološku literaturu, te nadamo se, dati i nov poticaj ekumenskim nastojanjima. Neka nas istim žarom nastavi i dalje obogaćivati vrsnim teološkim radovima.

Ante Mateljan